

Kolarac 31. Januar 2023.

**PREDSTAVLJANJE KNJIGE „VEK SLIKAN
MIKROFONOM“
KNJIGA SA QR KODOM**

~ Uvodna reč, autor o knjizi i učesnicima, zašto je knjiga za čitanje i slušanje; o Latinki Perović. Zahvalnost izdavaču i profesoru Ljubodragu DimićU.

TEKST

Kolarac 31. Januar 2023.

U: 21. October 2022, 10:32, PISMO STIGLO MAILOM

Dobar dan Dragane, piše vam Zoran Popović iz Skoplja, elektroinženjer.

Interes za knjigu je podstakla G-đa Latinka Perović njenim prikazom Vaše knjige na portalu „Peščanik”. G-đa Perović je umna žena,. Iskrenost i autentičnost kazivanja su pre svega vrline koje su na mene ostavile dubok utisak. Da li je to istorija „iznutra”, ili građa istoričarima za tumačenje istorije iz drugog ugla? Ne znam. Nisam istoričar.

J: Šta je između ostalog napisala u svom prikazu jula 2022. Latinka Perović:

„Dragoslav Simić mikrofonom je beležio sećanja poznatih, zaboravljenih i anonimnih ljudi. Zbog ovih poslednjih, u osvrtima na emisiju, može se ponekad naći ocena da su u njoj reči dobili „mali“ i „obični“ ljudi. Ali kada čitalac zatvori Simićevu knjigu, u kojoj je mogao videti šta su ljudi u stanju da jedni drugima urade, ali i šta pojedinac može da izdrži da bi preživeo, a pogotovo sačuvao dostojanstvo, s pravom se pita: Pa ko su „veliki“ i „neobični“ ljudi? Simićeva knjiga uspostavlja hijerarhiju vrednosti na načelu moralne i etičke odgovornosti pojedinca.

U: Ako krenemo nekim neformalnim hronološkim redom prema knjizi **VEK SLIKAN MIKROFONOM**

pred nama je 1912. Godina. Vladimir Čerina, Hrvat, jugoslovenski nacionalista, Tada se pisalo i izgovaralo sa slovom J, dolazi u Beograd u vreme Balkanskih ratova i objavljuje u Splitu knjigu „Beograd bez maske“: „Historija ne pamti ovakvoga fenomena. Od godine 1389. pa do gospodnje 1912. vascijela rasa srpska čezne kroz beskonačnost dugih vijekova osvetu Kosovu. I Kosovo biva osvećeno u jednome ciglome danu. Vascijela srpska rasa čezne za Starom Srbijom i Stara Srbija bi osvojena za deset dana. I ima dana kao da intelektualna Srbija u prijestonici bez kralja ne vjeruje ni vlastitim ranjenicima u autentičnost te vijesti, a još manje

brzjavima sa ratišta. Ovo je realizacija sna što se vuče od kosovske pogibije pa do današnjih dana, i rasplinuće njegovo - čudno je što u ovim toliko rasnim i primitivnim ljudima ne izaziva ludilo veselja. Bez ludila i bez frazerskog patriotizma, koji bi međutim danas bio opravdan, ovi ljudi, naprotiv, primaju ranjenike sa jednostavnim, tragičnim, muklim povicima: zdravo, junaci! Časno vam ime bilo!“ piše Čerina.

J: Sinj, Jugoslavija, Beograd.

Damir Pavić, Rođeni brat Siniše Pavića, scenariste, o ocu Anti Paviću: “ Otac je na pijaci u Sinju načuo da je neko iz Otoka rekao: pravi se važan ovde u Sinju, što ne dođe kod nas u Otok i tamo prodaje jugoslovenstvo? Naravno, mom ocu nije bilo potrebno mnogo priče. On uzme svoj revolver, stavi ga u džep i preko Sinjskog polja i preko Pavića mosta, tako se zvao most ne znam zašto, krene u Otok. Dođe on tamo, pričao mi je to: “Ja se napravim lud, kao da mi se špigeta, pertla, odvezala i tu, u centru Otoka, jadnog, smrdljivog, podignem nogu da vežem pertlu, a namerno ostavim revolver da viri. Kako sam vezao špigetu, pitam: „Gde je taj i ko je to tražio da ja dođem u Otok? Evo, ja sam doša.“ Niko da progovori. Kako sam došao tako sam se i vratio u Sinj. Znači, takav je bio... Ali Jugoslavija i jugoslovenstvo su bili opsesija.

Nije skrivao svoje jugoslovenstvo,. Bio je politički aktivan. Onda je atmosfera u Sinju već počela da se kvari, on je to osetio. Poštovali su ga, ali nisu ga baš mnogo voleli kao Jugoslovena. Jednog dana, ja ne znam kako se sa majkom dogovorio, tek mi avgusta 1938. godine dosegimo se u Beograd.

U: Engleska zastava na grudima

Siniša Pavić priča da je njihov otac, posle oslobođenja 1918. godine, kad je propala carevina, izašao iz zatvora kotorske tvrđave San Đovani sa tetovažom na svojim grudima i rukama..

Na grudima je imao istetoviran bojni brod sa engleskom zastavom, što je vrlo bizarno. Na jednoj mišici je imao sidro, a na drugoj neku mačku. Međutim, ovaj bojni brod je bilo nešto što je nas još kao decu fasciniralo. Bio je plave boje i toliko dobro urađen da je predstavljaо gotovo neverovatnu sliku.. Kad sam već porastao, viđao sam tu sliku jer se otac svakog jutra, pored otvorenog prozora u kupatilu, pljuskao „do pola” hladnom vodom, otac mi je objasnio da je taj brod na njegovim grudima istetovirao, u Tvrđavi u zatvoru, jedan od zatvorenika, pobunjenih mornara, Čeh. Srbija u to vreme nije imala mornaricu. Pobuna mornara na brodu ratne mornarice se obavezno kažnjavala smrću u svakoj mornarici. Austrijanci su već streljali četvoricu kolovođa. Ostali

učesnici pobune bili su na takozvanom belom hlebu u iščekivanju. Kao vojnik, zakleo se caru Franji Josifu i, ukoliko ga streljaju, htio je da pokaže da ga ne streljaju kao izdajnika već kao borca vernog borbi protiv Austrougarske. To je bila njegova zamisao zbog čega je tom brodu dodata engleska zastava.”

J: Karlo Štajner: 7000 dana u Sibiru

Solženjicinu je cilj da ideju komunizma prikaže kao strašilo. On socijalizam odbacuje kao nešto najgore. A takav pisac za mene nije komunista, čak ni demokrata. S jedne strane, on hoće da se razračuna sa staljinizmom, ali to čini na takav način da, i nesvestan toga, postaje pristašom staljinizma“, bile su reči Karla Štajnera koje je izgovorio u svom domu u Zagrebu, 1988. U moj mikrofon.

U:Nikola Pašić unuk, salonski komunista...

Prvo da vam kažem, ja sam rođen krajem 1918. godine. Moja majka je Grkinja. Ona je upoznala oca Radeta Pašića na Krfu, moj otac je bio jedini sin predsednika Nikole Pašića. Ja sam rođen pri kraju rata, kad je bio zaključen mir, i mi smo, uglavnom, ceo vek proveli u inostranstvu iz dva razloga. Prvo, moj roditelji su se razveli, i majka se udala za gospodina Kasidolca Dragomira, mog očuha, koji je bio u diplomatskoj službi.

Pošto je on boravio u raznim prestonicama, ja sam išao s njima. Recimo, prvi i drugi razred gimnazije završio sam u Engleskoj, treći i četvrti u Drugoj muškoj u Beogradu, peti i šesti razred u francuskoj školi „Šato Brion“ u Rimu, sedmi i osmi u Belgiji u Institutu „San Lui“. Onda sam završio dve godine prava u Oksfordu; izbio je rat i nisam mogao da se vratim u Oksford. Upisao sam prava kod nas i završio sam tri godine, a onda je došao rat kod nas i diplomski nisam mogao da završim. Godinu dana kasnije otišao sam u šumu kao član omladinske organizacije Draže Mihailovića, koja je prva formirana u Aleksincu, 1941. godini.

J: Pukovnik Žarko Popović na večeri sa Staljinom 6 aprila 1941, jutro:

.... Poručnik Pavlov je saopštio Staljinu o Hitlerovom govoru kojim je najavio napad na Jugoslaviju. Kad je Pavlov završio, Staljin je bacio pogled na prisutne za stolom i rekao: „Vjačeslave Mihailoviću“ - ime Molotova - koji je sedeо na kraju stola. Molotov se digao i došao pozadi mene, okrenut licem ka Staljinu. Staljin ga je onda upitao: „Kako se ovi (pokazao je na nas) krste?“ Molotov je sastavio prste desne ruke kao što to čine pravoslavni hrišćani i onda je dodirnuo čelo, grudi, desnu i levu stranu kao što to mi činimo i pomalo zamuckujući odgovorio Staljinu: „Ja mislim ovako.“ Staljin je ponovio

isti znak krsta na sebi i smejući se odmahnuo desnom rukom. Ta vest je dala Staljinu odgovor na njegovo pitanje postavljeno nama nekoliko sati ranije. Između Jugoslavije i Nemačke nije moglo biti mira, počeo je rat. Staljin se digao držeći u ruci malu likersku čašicu sa svojim kavkaskim crnim vinom i u mesto govora nazdravio je: „Za savez slobodnih slovenskih država.“ Po ruskom običaju mi smo trebali da odgovorimo uzvikom „ura“, bar jedanput ako ne ponavljači nekoliko puta. Umesto toga zavladala je mrtva tišina. Staljin je bacio pogled na sve nas i ponovio: „Za savez slobodnih slovenskih država.“ Staljin još nije bio završio kada je jugoslovenski sekretar, Bogić, uzviknuo: „Ali mi imamo kralja!“

U: Jevrejin u Sopotu, Aleksandar Ajzinberg

Dakle, nas su Pećančevi četnici uhapsili i zajedno sa žandarima odveli u zgradu sreza u Sopotu. Tu je na poslednjem spratu, čim su nas doveli gore, mog oca saslušavao njihov vojvoda Milija Majstorović. To je tako trajalo sve dok jednog dana odnekud nije stiglo naređenje da svi Jevreji moraju u logor. Žandari su nas pokupili i odveli u zgradu sreza ali ne gore na sprat kod četnika nego u prizemlje. Moja majka je nekako izmolila da je puste da se popne i da o svemu obavesti vojvodu. I ja sam pošao sa njom. Vojvoda nam je ravnodušno

rekao da tako mora biti. Moramo u logor. On ne može da nas zaštiti.

Majka je počela da plače i moli: "Bar mi dete spasite". Vojvoda se nećkao a zatim se smilovao. Zauzeo je pozu i rekao: „Dobro, dete i tebe ću spasti, a muža neću“. Pružio mi je ruku stisnutu u pesnicu: "Poljubi ruku ocu vojvodi, poljubi"

Nastala je užasna scena. Ja sam plakao i ljubio mu ruku moleći ga da spase i mog oca. On to može. Molila je i majka, molila i plakala, a vojvoda je stajao nepomično, kao da uživa u tome. Trajalo je to dugo, sve dok nismo shvatili da ga ne možemo umoliti.

Oca su odveli sledećeg dana,

J: OD LOGORA AUŠVIC DO „OSKARA“

Branko Lustig, producent

U: Nikada ne ću zaboraviti trenutak kad je Harison Ford rekao: "Lastig!", i ja sam kao "Lastig" - Lustig, dobio „oskara“. I sad je trebalo govoriti, ali ja se nisam pripremio jer nisam se nadao da ću dobiti „oskara“. Bio je to „oskar“ za "Šindlerovu listu" koju sam radio sa Spilbergom što je opet bila sreća, jer me je on našao i imenovao svojim producentom.

Najprije je govorio Stiven, onda je govorio onaj moj prijatelj Džeri Mulen, a onda sam video po drugima i znao da sad više neće biti vremena za mene da govorim

jer sat ide, počinje svirati muzika i gotovo je... Izašao sam i rekao: „**Ja sam broj A3317...**“ U tom momentu je nastala takva tišina u dvorani da se mogla čuti muha da leti, to neću nikad zaboraviti. I rekao sam: „*Znate, dugačak je put od Aušvica do ove pozornice...*“

J: ENGLESKINJA U RUŠNJU, Lujza Rajner

Pedesetih godina živela sam u Kembridžu i želeta sam da moja čerka nauči da svira klavir. Pronašla sam jednu stariju gospođu i moja čerka je krenula na časove klavira kod nje. Posle nekog vremena, profesorka klavira pozvala me je u svoju kuću na čaj, tu su bile i njene prijateljice. Pitale su me kako se zovem i ja kažem: „Božić.“ „Pa, odakle Božić?“ Pričala sam im o svom životu u Jugoslaviji, da sam tamo bila sve vreme rata. Ova stara gospođa mi je rekla:

„Pa, vi biste mogli napisati knjigu o tome.“ Ja o tome ranije nisam razmišljala, ali tada sam otišla kući, kupila hartiju, sela i počela da pišem knjigu.

To u Beogradu su bili lepi dani, ali ne bez senke: Hitlerova pretnja se približavala. Blizu Kalemeđdana je bio uglavnom jevrejski kraj Beograda i ja sam se sprijateljila sa mladim Jevrejkama i Mara se igrala sa jevrejskom decom. Jevrejski učenici su dolazili kod mene. Jevrejski lekari su nas lečili. Na Radio-Beogradu najlepše je izgovarao srpski *Heine Finger-Hut* (spiker). I

šta je konačno bilo sa njima svima? Jadnicima! Nisam želela nikad da se vratim na scenu tako tužnih uspomena!

Evo i tri sličice: naša kuća, naš salon - one bosanske čilimove i zavese još uvek imam, kao lepu uspomenu u sobi gde ove redove pišem. Treća slika, ja sa Marom. Tipična kalemegdanska scena. Mara, koja više ne razume srpski, stanuje pored mene sa mužem Englezom. Čudi me da se iko u Rušnju seća mog kratkog boravka u onom nesrećnom selu.

Pozdravlja vas Jelisaveta Božić, (bračno ime), *Isabel Mary Grarido* (deojačko ime), *Isabel Mary Božić* (sadašnje ime), *Ljiza Rajner* (ime moje majke koje sam usvojila radi knjiga).

16. aprila 1985. Živeo Radio Beograd!, Živila Jugoslavija!"

U: BEČKI ROMAN ~ dr Vojin Bašičević

Kad su se Nemci pojavili u Šidu, Hrvati su morali da obnaroduju da Nemci traže radnike. Nama se tako ukazala prilika. Grupa Šiđana, koji su osećali da su bili blizu da upadnu u brojku za streljanje, imali su šansu da izmaknu, i mi sa njima. Nakon toga idemo vozom za Nemačku. Došli smo u Maribor, nekadašnju jugoslovnesku granicu sa Austrijom. To je već bila Nemačka. Tu će biti prelaz granice i tu je carina. Kad

smo mi ušli u Nemačku, više te niko ne pita jesи li Srbin, jesи li ti Hrvat, jesи li Jugosloven, ko si ti, šta si ti. Niko te više ne gleda. Nema tu policije, nema vojske, niko te ne legitimiše. Sediš normalno sa narodom, normalno putuješ. Konduktér je video našu putnu ispravu koja ima vrednost karte.

Kad smo došli u Bečko Novo Mesto, mi se dogovorimo da tu siđem. Naši papiri glase za neke rudnike u Poljskoj. I pošto smo se ovog puta uverili da niko od Srba nije došao da nas prijavi Nemcima, mi siđemo i odemo u biro za zapošljenje; nas trojica i još dosta Šiđana. I ovi u Arbajtcentru jedva dočekaju. Ne bi smeli da nas prime jer smo poslati za drugo mesto, ali i njima treba radna snaga pa su bili srećni što smo došli kod njih. Upišu nas da budemo u velikoj modernoj fabrici aviona.

J: Eva Nahir Panić: Čika Pijade šta sam ja

Čika Pijade, da vas pitam nešto. Šta sam ja?" Jer, ja sam rođena u Hrvatskoj, ja Hrvatica nisam. Moj maternji jezik je mađarski jer moji roditelji su iz Čakovca koji je 1918. bio zauzet od Jugoslavije. Moj pokojni muž, onda još nije bio pokojni, je Srbin. Dakle, moja čitava veza sa Srbijom je moj muž. Ja sam Jevrejka. I onda je on meni kazao, kako je Staljin rekao da tri stvari treba da budu: teritorija, običaji i jezik. Dakle, sve to ja nemam. Ali ja

sam Jevrejka i ja hoću tako da se upišem. A on: „Idi, Evice, pa se upiši kao Jevrejka!” Kažem: „A šta ste vi?” On je rekao: „Ja sam Dorđolac.”

U: Dragica Srzentić: Titovo poverljivo pismu Staljinu 1948.

J: U Vrhovni štab, na Vis, došla sam jula 1944. Kako sam propešaćila balkanske planine i Albaniju, na Visu dobijem malariju i visoku temperaturu, počeli su mi davati atebrane i kinine. Čim sam prvog dana ustala iz kreveta, pored mene se zaustavio jedan džip. Pitaju me: da li sam ja Dragica Srzentić? Potvrdila sam. Odveli su me u Vrhovni štab, kod Aleksandra Rankovića. Najpre me pitao: gde sam sve bila za vreme rata? Ispričala sam mu kako sam propešaćila sve balkanske planine i gde sam sve bila. On mi kaže: „Ti ćeš da ideš u London.” Ja kažem: „Kakav London, pa ja sam se danas prvi dan digla iz kreveta. Imala sam malarične napade?” Ranković kaže: „Znaš šta, za malariju je jako dobra promena klime, tebi će koristiti da ideš u London.” „Ali ja ne govorim engleski, šta ću tamo?” „Naučićeš.” „Dobro”, rekla sam. Šta mogu, rat još traje jer to je juli 1944.

1947. godine osnovan je INFORMBIRO sa idejom da se razmenjuju iskustva između partija. Ubrzo je došlo do razmimoilaženja na relaciji Beograd-Moskva. U dva navrata došlo je do međupartijske prepiske između

Moskve i Beograda, optuživanja i odbacivanja optužbi, a jedno od tih pisama u Moskvu nosila sam ja. To sam videla tek posle, kada sam već odnела pismo, jer oni se pozivaju na to Titovo pismo. Mislim da su sva pisma, pa i ovo koje sam ja odnела, objavljena u Beogradu 23. marta 1948. godine.

U: Milan Petrović ~ Radio slobodan Jugoslavija u Rumuniji

Bio sam oficir, i došlo je do sukoba. Ja sam se opredelio protiv Tita. Bio sam podvrgnut ispitivanjima i, umesto da odem na Goli otok ili ko zna gde, da bih se spasio, sa broda u Kladovu skočio sam u Dunav i preplivao na rumunsku stranu. Našao sam se ovde u Bukureštu. Ja sam po struci geodetski inženjer, ali sam promenio posao i prešao sam silom prilika u novinarstvo. Novinarstvom se bavim od 1949. godine, kada sam otišao u „Slobodnu Jugoslaviju”

Znači, ova radio-stanica je učestvovala, apsolutno, u političkoj borbi. Direktno. Postojalo je uredništvo. Osnovne direktive dobijali smo iz Moskve, priučavali smo se radio-novinarstvu. Sad, kad razmislim o svemu, to je bilo primitivno novinarstvo. To su bili napabirčeni novinari, nisu to bili novinari iz struke. Jedini pravi novinar bio je Viktor Nedić. On je bio prvi posleratni dopisnik Tanjuga iz Berlina, i njega su doveli u Bukurešt.

On je bio najsposobniji od svih nas. Bili smo šegrti u novinarstvu.

J: Vera i Golub Dobrašinović ~ Terali su me da potkažem Goluba

U:pedesete godine XX veka

J: Ali stalno su me zvali na saslušanje. Tako i tog dana, u osam sati imam ispit, a u sedam idem na saslušanje. A inače sam bila veliki tremaroš. Išla sam na Obilićev venac kod islednika, a odatle trčala na fakultet, da polažem gramatiku kod Taranovskog. On jeste bio strog, ali savršen čovek. Ja sam bila na saslušanju od sedam i stalno ih molila da me puste jer, ako sad ne položim, ne mogu da obnovim semestar a već sam bila položila pismeni, izgubiću penziju a već smo više bili gladni nego siti. Pustili su me iza osam. Trčala sam, ali sam stigla u osam i deset, u sobu 10, čini mi se.

Taranovski je imao običaj da isteruje kad kasniš. Ako je počeo čas, ne ulazi! Ja sam ipak ušla i obratila se na ruskom jeziku, iako ga nisam baš znala dobro; samo sam rekla da sam bila na saslušanju, da me nisu pustili ranije, ali sada sam tu.

To je bilo i stravično i sramno vreme. Tukli su u hodnicima na fakultetu one koji su bili za ili protiv Rezolucije, naizmenično. Na saslušanjima rekla sam da ne bih prijavljivala nikog ako neko ima drugačije

mišljenje od mog. I tada im ponovim: „Ja znam da vi suprotno mislite od mene, ali vas nikada ne bih prijavila zbog toga. Nikada nisam mogla da budem špijunka. To sam im rekla. I onda su mi zapretili da će me izbaciti sa fakulteta ako ne špijuniram Goluba. To se nikad nije znalo: kada će te pretući oni koji su protiv Rezolucije. I ja sam se uvek plašila da me neko ne istuče.

U: DJECO, PRIČAJTE NAŠKI” - Profesor Ranko Bugarski lingvista

Pretpostavljam da ste čuli za jednu neobičnu instituciju koja se zove „Dve škole pod jednim krovom”. Taj izraz radio se u Bosni i Hercegovini. Tačnije, u njenom federalnom delu. On označava podelu školske dece formalno prema maternjem jeziku a faktički prema nacionalnosti. Tako se podižu generacije mladih nacionalista, što jako odgovara lokalnim političkim partijama. To je suština. A izgovor je da svako ima pravo na obrazovanje na svom maternjem jeziku, što je evropska vrednost. Ali u čemu je vic? Evropski dokumenti nisu pisani za ovdašnju situaciju. Evropski, a i drugi svetski dokumenti pisani su za situacije kad su ti maternji jezici i faktički različiti jezici. Pa onda ima smisla i razloga da se insistira na obrazovanju dece na njihovom jeziku, što je jedno od osnovnih jezičkih i ljudskih prava. To je onda sasvim u redu. Ali Kako to

izgleda u praksi? Izgleda tako da sva ta deca govore jednim jezikom - čim se maknu iz škole, govore potpuno isto. Ali u školi slušaju odvojenu nastavu: odvojeni su razredi, odvojene učionice, odvojeni spratovi, odvojeni ulazi u školsku zgradu. I u nekim slučajevima čak odvojeni zidom posred školskog dvorišta. Dakle totalni apartheid, usred Evrope, u XXI veku!

To je apsolutno katastrofalno! Deci se ne dozvoljava ne samo zajednička nastava nego i druženje na hodniku ili u školskom dvorištu u vreme odmora. Jedino mesto gde su mogli da se druže bili su, s oproštenjem, toaleti. To su bili u većini škola uniseks toaleti; prema tome, tu su odlazili da popuše cigaru i da se druže. I neke ljubavne veze su se tamo začinjale.

J: Peđa Ristić arhitekta: GITARA U RUKAMA LEONIDA ŠEJKE

U: Ja sam nabavio neku gitaru, slomljenu, koju sam zlepio običnim tutkalom i Šejka je sa tom gitarom svirao i pevao ruske pesme. Imao je neki bariton, tipičan ruski, jer mu je majka bila nesuđena operska pevačica pa je imao i taj talenat. On je govorio ruski jer je išao u rusku školu u Beogradu, završio je osnovnu školu na ruskom jeziku. Čitao je sve ruske filozofe od kojih sam i ja posredno učio. Učili smo, recimo, i sanskrit, pa smo pokušavali na sanskritu da se sporazumevamo jer tu je

neki koren reči po kome možeš da prepoznaš reč. Svašta je bilo, da ne kažem u modi, u tom vremenu, ali nas socrealizam naravno uopšte nije interesovao...

Uz tu gitaru Šejka je pevao, a ja sam ga snimio na kaseti i dajem ti sada taj tonski zapis tek da čuješ kakav je glas imao Šejka.

PEVA ŠEJKA preko QR koda, KRATKA ILUSTRACIJA za KOLARAC, SNIMAK JE NA LINKU
<http://www.audioifotoarhiv.com/gosti%20sajta/LeonidSejka.html>

Slušaj:

[\(mp3\)](#)

NAPOMENA

Leonid Šejka

**GLUMAC DEMONSTRIRA KORIŠĆENJE TELEFONA SA QR KODOM,
OPISUJE KAKO ĆE SE SADA ČUTI ZVUK PESME KOJU PEVA ŠEJKA
NA OVOM MESTU ZAVRŠAVA SE PRVI DEO ZA GLUMCE**

DRUGI DEO NA KRAJU PROMOCIJE

J:SLASVISTA U U ZATVORU ZBOG JUGOSLAVIJE

Gančo Savov:

U: Godine 1974. održan je čuveni plenum Centralnog komiteta Komunističke partije Bugarske o ideologiji. Posle tog plenuma počeo je lov na veštice. Vlast je morala da nađe primere za sve što je kritikovano na plenumu kako bi se potvrdila njihova teza o antikomunističkoj propagandi koja se vodi u Bugarskoj.

Kritikovani su strašni ideološki mitovi: kosmopolitizam i revizionizam. Ja sam bio jedan od krivaca za sva politička nedela, čovek sa najvišom presudom za revizionizam. Kada su me uhapsili, mislio sam da sam neka retka usamljena zverka. Međutim, zatvor je počeo da se puni, nakon 1974. godine bio je pun intelektualaca. Posle 1974. godine, broj političkih zatvorenika u Bugarskoj povećan je tri puta. To su bili filozofi, književnici, novinari, naučni radnici, ekonomisti, inženjeri...

Pitali smo se zašto, i inženjeri - oni su hapšeni jer su bili u kontaktu ili su vodili stručne razgovore sa inostranim stručnjacima i kompanijama.

Šta me je održalo da ne poludim boraveći dugo u zatvoru 11 godina? Održalo me je druženje sa tim mojim kolegama, razgovori s njima. Da sam bio odvojen, odnosno da sam bio sa kriminalcima, možda bi bilo drugačije. Mi smo bili ljudi iste sudbine, zbog toga je to bilo interesantno društvo.

J:POLJSKA VEZA 1978.

Za vreme mog flerta i viđanja sa budućim mužem, poznanicima sam govorila da je on Jugosloven. Oni kažu da u Jugoslaviji ima više naroda, da on nije slučajno Crnogorac? „Nemam pojma, možda jeste, a šta tu nije dobro?” „Da li znaš da u Crnoj Gori žena uvek ide tri koraka iza muža, samo je posle rata išla tri koraka ispred muža, zbog mina, ako eksplodira da muž ostane živ.” Na prvom viđenju, pitam muža: „Molim te, Miodraže, kaži mi koje si

nacionalnosti.” On kaže: Srbin. „Sva sreća, rekli su mi da slučajno ne budeš Crnogorac, baš mi je drago da si Srbin.”

Eva asistentkinja univerziteta u Torunju, na skijanju u Zakopanima upoznaje svog Beograđanina. Dolazi sa novim mužem u Beograd. Uslov je bio da dobije psa.

U:RAT NA RADIO-TALASIMA HRVATA I SRBA Njujork, 1990. Jozo Vukušić:

Vijesti. Zagreb. Od specijalnog dopisnika Glasa slobodne Hrvatske dobili smo podatke o izborima u Srbiji. Kao što se zna, boljevistička, teroristička i četnička Srbija izašla je jučer na izbore. Kad kažemo da je Srbija boljevistička, to dokazuju i ovi izbori što ćemo čuti poslije u komentaru. Teroristička jest zbog toga što vrši neviđeni teror i aparhejd nad nedužnim albanskim narodom i drugim nesrpskim manjinama u Vojvodini. Četnička Srbija jest zbog toga što su Srbi od lijevo orijentiranog Slobodana Miloševića, istrošenog boljevika, sve do Vuka Draškovića, desno orijentiranog ortodoksnog Vlaha, te pročetnika generala Veljka Kadijevića, svi redom četnici i žele propast i uništenje drugih naroda te se zalažu za treću četničku federalnu Jugoslaviju u kojoj bi opet htjeli biti gazde i šefovi te musti novac od Hrvatske i Slovenije i širiti svoju srpsku demografsku ekspanziju u krajeve drugih naroda.

J:Ljiljana Knežević. Glas slobodnih Srba: Srpstvo nije komunizam, a jugoslovenstvo mu služi. U vremenu kad se srpski narod nalazi pred sudbonosnim odlukama, smatramo za svoju dužnost da istaknemo stav Srpskog kulturnog kluba 18. juna 1966. godine u Čikagu. O mešavini srpstva i hrvatstva doktor Slobodan Drašković je rekao sledeće:

U: „Drugi potpuno logični zaključak iz sveg našeg iskustva, to je da je po mom dubokom ubeđenju apsolutno nemoguća mešavina srpstva i hrvatstva. Bila je nemoguća i nemoguća je i u budućnosti, a nemoguća je prosto zbog toga što ja mislim da ne postoji na kugli zemaljskoj dva naroda toliko različita kao Srbi i Hrvati. Mi možda govorimo dva slična jezika, ali u svemu što čini čoveka čovekom i što čini narod narodom, mi se više razlikujemo od Hrvata.”

J: LJILJANA ĐURĐIĆ...ČASOPIS PROFEMINA 2002.

Znači, bilo je bitno naći prostor za objavljivanje. Tada sam došla na ideju, pošto se pojavio Soros i još neke nevladine organizacije, da se mi žene malo suprotstavimo tim muškim lobijima i da napravimo jedan časopis koji će biti posvećen tzv. ženskoj književnosti i kulturi. To jeste bila moderna stvar koja je u to vreme mogla doneti novac. To je činjenica. A isto tako je bila činjenica to da smo mi, neke žene, prvi put dobine mogućnost da same uređujemo, vrednujemo ono što objavljujemo u sopstvenom časopisu i da ne budemo u tom smislu zavisne od muškaraca koji su mahom bili urednici, a i sad su u svim časopisima i glasilima. Dakle, osnovale smo *ProFeminu*. Glavnu ulogu je tu odigrala Svetlana Slapšak, žena za koju je gospodin Predrag Palavestra jednom rekao: „To je žena superiorne inteligencije.”

U:DRAMA PESNIKA Milana Nikolića alias Vladimir Srebrov bibliotekar na Filozofskom fakultetu u Sarajevu:

Vrijeme između aprila i osmog mjeseca 1992. godine svi znaju da je to bilo vrijeme najvećeg bombardovanja Sarajeva. Zamislite mene koji se bojam smrti, ja sam se prije rata strahovito bojao dvije stvari: smrti i starosti. Dakle, ja kao čovjek koji je mrzio i oružje, i smrt, i starost, dolazim u poziciju da gledam te stvari: da gledam i oružje i smrt.

Ja sam Karadžića dobro poznavao.. Zamislite tog čoveka koji u jednoj svojoj zbirci, u jednoj svojoj pjesmi kaže: „Siđimo u gradove i pobijmo gadove!” Zamislite tog čoveka da stane na čelo Srpske demokratske stranke koja je samo u prvo vrijeme trebalo da bude sa predznakom srpska.

Karadžić je od samog početka bio na liniji Slobodana Miloševića. Stvar je u tome što je takvih bilo jako mnogo. To se pokazalo pogotovo u vojnem vrhu bivše jugoslovenske armije, od ljudi koji su isto tako sa mržnjom gledali u sve što je bosansko jer sve to je po njima bilo i tursko, i baljsko. Izgleda da je glavna ideja bila kompletno uništavanje bošnjačkog naroda ovde u Bosni i Hercegovini, s time da se jedan deo pokrstiti, najveći deo pobije i jedan deo, naravno, protera izvan granica Bosne i Hercegovine u treće zemlje.

J: ZRNO ŽELJE DA POBIJEDI DOBRO. Behdžet Mesihović, Mostar 1996.

U:Duboko sam ubjedjen da život i ovaj prostor, koji je za mene najljepši životni prostor na svijetu, neće imati ničega vrijednog življenja, biće totalno zagađen -ako u javnom prostoru ostanu ljudi koji su projektivali i prizivali nesreću koja se zaista desila. Postaće prostor u kome će da se dešavaju razbojništva, stradanja ljudi na razne načine, prostor u kome će biti bespoštredna borba čovjeka protiv čovjeka. Znate li šta je najgore - ti ljudi koji su došli do enormnih bogatstava i sad su nekakvi politički predstavnici, služe kao primjer onima koji su skloni zločinu, i oni služe kao nekakav dokaz da se zločin isplati. Umjesto da se vrši neka selekcija po dobru, ona se vrši po zlu.. Nevjerojatno je kad se čovjek sjeti šta se sve desilo, sve izgleda kao san, mora, užas. Čovjek ni danas ne može da povjeruje da su oni radili to što su uradili.

J: ŠAH - DANAK LJUBAVI. Milunka Lazarević

Još jedan kuriozum oko BOBI Fišera. Fišer mi nudi da napravim intervju s njim za neke novine. Kažem, ne mogu, Bobi, sad sam završila turnir, nisam za novinarstvo. Znači, bila sam izgleda jedini novinar koji je odbio Fišerov intervju.

U naše vreme šah je bio naš lični hobi. Jedino su državne plate imali velemajstori Gligorić, Trifunović i Vasja Pirc, član velike trojke jugoslovenskog šaha jer su bili forcirani od države, a, što kaže Ivkov, mi smo bili neki dodatak.

Dva puta sam igrala mečeve za prvenstvo sveta. To nijedan Jugosloven još nije igrao. Nedavno je i Nona Gaprindašvili baš rekla u intervju, kad smo bili u Čeljabinsku, da sam ja s njom vodila u ličnom rezultatu i da su moje šanse bile velike; još je rekla da sam i postala prvakinja sveta, opet bi me kasnije neko skinuo, recimo neka Maja ili neko drugi, i opet bih bila eks-prvakinja sveta, ali to ne bi bilo ništa čudno. Ogromne simpatije, veliki ugled koji sam imala u šahovskom svetu stekla sam, između ostalog, zato što sam odbila taj remi koji mi je ponudila Nona. To ovde nije imalo nikakvog efekta, ali u šahovskom svetu jeste.. Šampioni kad odu u eks-šampione - to je strašna tragedija i drama. I oni godinama posle ne mogu da se povrate. To su patnje velike. Ja kažem: možda me je sudska na neki način i sačuvala? Nakon tri godine sam to prebolela jer sam ponovo došla u formu i ponovo sam dospela do polufinala za prvenstvo sveta. Međutim, mnogi od njih su do

te mere bili nesrečni i razorenji kao ličnosti - to su bile jedne ličnosti koje sam poznavala ranije a druge kasnije. Živeli su sa nekim nervozama, izgubili su želju za životnim radostima. Ja sam uvek mogla da pobegnem u pisanje, dobijem satisfakciju, nešto lepo napišem ili imam nekog pametnog sagovornika, uživala sam u tome. Za mene je to isto kao da sam pobedila na nekom turniru. A kod njih koji nisu imali ovu drugu profesiju, koji su bili čisti profesionalci, kod njih je poraz imao katastrofalne posledice.

Tigran Petrosijan je izračunao: svi su se menjali, samo smo on i ja igrali neprestano na svetskim prvenstvima 25 godina, bili smo sa najdužim stažom.

U: NEŠTO NIJE U REDU KOD NAS!

Borka Pavićević:

J: Bitno za čitavu opozicionu aktivnost u Beogradu, na prvom mestu je *Deveti mart* 1991. godine. O *Devetom martu*¹ se nedovoljno govori i taj događaj je nekako porinut u istoriju. Ako se malo prisjetimo toga, onda možemo da kažemo da je *Deveti mart* tada uspeo, možda svega ovoga što nam se posle događalo ne bi ni bilo. Veoma dobro se sećamo svih tih scena na ulicama, tenkova, demonstracija, ali se retko setimo da je tad već počela priča o tome kako se u Hrvatskoj radi protiv srpskog naroda. Počelo je vrlo artikulisano stvaranje *neprekidnog neprijatelja* koji nam dolazi od nekog drugog, a sve u stvari da bi se režim održao, koji je bio ozbiljno poljuljan Devetim martom.

U:STRAH JE BIO OGROMAN

Milena Dragičević Šešić:

J: Kad je krenuo rat u Bosni, Zorica Jevremović pravi manifestaciju u Studentskom kulturnom centru *Bosna, ljudski tragovi*. Ona je ostala do današnjeg dana prečutana, iako je to bio jedan od prvih oblika protesta intelektualaca Beograda. Cela ta '92. godina se vrlo brzo završila ogromnom cenzurom novim *Zakonom o kulturi*. Početkom '93 otpuštaju se novinari i muzički urednici sa Radija i Televizije Beograd. Tada sam ja izgubila svoju rubriku u *Vremenu radoznalosti*, utorkom, koju sam takođe koristila tokom '91. i '92, kao neku vrstu javne tribine za iskazivanje političkih stavova,

doduše uvek podstaknuta pitanjima koja su bila pitanja iz kulture - ali to je bila neka platforma koja je omogućavala još uvek javnu reč. Tada nestaje i ta mogućnost da radio bude prostor sa koga se može čuti neka kritička misao. Sve ustanove kulture, *Studentski kulturni centar, Dom kulture Studentski grad, Muzej savremene umetnosti...* dobijaju nove direktore koji u potpunosti prekidaju svaku mogućnost pravljenja nekog programa koji bi izlazio izvan vidokruga horizonta tadašnje političke garniture, a ti horizonti su, dakako, bili izuzetno suženi, „patriotski”, vulgarni... Teško mi je da upotrebim tu reč „patriotski” jer mi se čini da je njihovo ponašanje bilo sve drugo a ne patriotsko ponašanje - samo su ga oni tako nazivali.

U: NEDOVOLJNO KVALITETAN SRBIN

Miša Brkić: Prihvatio sam da pratim ekonomске teme, govorili su mi: hajde, mali, idi ti jer je to teška tema, niko time neće da se bavi.

Iz „Večernjih novosti“ sećam se dva detalja. Prvi je kad me je pozvao urednik gradske rubrike, posle niza mojih kritičkih tekstova o funkcionisanju partijskih organizacija Saveza komunista po radnim kolektivima i opštinskim organizacijama, i rekao: „Znaš, mi smo odlučili da ti više ne možeš da se baviš tim temama ako ne uđeš u Partiju.“ Moje prvo pitanje je bilo: ko to, mi smo odlučili. On mi je rekao: „Pa, znaš, drugovi u Gradskom komitetu.“ Naravno, to je bio izgovor, kao, hajde, uđi u Partiju pa onda iznutra kritikuj društvenu zbilju. I tako sam ja dobio partijsku knjižicu jedno godinu dana pre nego što se Partija urušila sama od sebe.

Drugi događaj koji pamtim, mislim da je bilo proleće 1992, kad su mi neki važni ljudi u toj redakciji rekli da ja nisam dovoljno kvalitetan Srbin i da bih morao malo da vodim računa kako pišem svoje tekstove. Zasmetalo mi je to: nedovoljno kvalitetan Srbin. Morao sam da im kažem da sam rođen na Oplencu, pa je onako teško za nekog ko je rođen тамо, kako se to kaže, у kolevci Karađorđevića, reći da nije dovoljno kvalitetan Srbin. To su bila ona čudna vremena, prelomne godine, rađala se jedna nova politička filozofija, jedna nova politička svest koja je posle strašno mnogo koštala Srbiju. U to vreme ja jesam bio „zaražen“ reformskom idejom, pre svega u ekonomskom smislu ali i u političkom, koju je zastupao tadašnji savezni premijer Ante Marković.

J:FOLKLORNI KIĆ KAMUFLIRANI NACIONALIZAM

U:Zoran Hristić: Ja sam bio glavni muzički urednik Televizije Beograd i imao

sam velikih neprilika jer sam tvrdio da nije tačno što tvrde rukovodstvo Televizije i muzičari moji saradnici - da oni tu vrstu „bučne” muzike puštaju zato što to narod voli. To ne može da bude istina jer da mediji to ne puštaju narod ne bi čuo, pa u krajnjoj liniji ne bi ni voleo takvu muziku. Ali takva muzička politika se forsirala. Nije bilo tačno da narod voli da sluša takve muzičke numere. Prosto je neverovatno da cela Šumadija vrti kukovima i rukama kao da je u harem, kao da od polumeseca ne vidi sopstveni krst! U to vreme došlo je do spoja centra moć vlasti i muzike. Prema tome, to ne može da bude ono što narod voli. Taj spoj je nametnuti pogled na svet, koji je išao dotle da mi danas-dan osećamo recidive takve politike.

Latini su lepo rekli: *Timeo hominem unius libri* (*Bojim se čoveka koji zna samo za jednu knjigu*). Takav čovek je čvrst, surov, nepokolebljiv i zastupa ideologiju. Kad god na to pomislim, setim se mog velikog prijatelja i možda jednog od najumnijih ljudi našeg XX veka, Dragutina Gostuškog, muzikologa i kompozitora. Dok sam još bio mlad i drčan, Dragutin Gostuški me je spustio na zemlju, govoreći: „Zorane, ne možeš ići preko mere neobrazovanog naroda.” Kako je vreme odmicalo, meni je to što je Gostuški rekao bilo sve jasnije. Od neobrazovanog ne možeš tražiti više od onoga što zna i razume.

J:ROK JE STIGAO U BEOGRAD

Desa G“lišić karikaturistkinja humorističkog lista JEŽ:

To je bilo doba rokenrola. Tako se rodila Dara-Nijagara”. A kako je došlo do lika Nijagare? U to vreme je prikazivan film sa Merlin Monroe koji se zvao Nijagara. Dodali smo naše ime Dara, dobro je išlo. I kasnije ta Dara je imala sve više uspeha kroz moje karikature, odnosno stripove. Idući levo-desno po fakultetima ili po nekim priredbama, uvek bi dolazio neko da mi pokaže kako i on ima svoju Daru-Nijagaru. Pojedine devojke su počele da imitiraju moje likove sa karikatura, isturene grudi koje sam naglašavala, konjski rep koji se vitlao levo- desno, naročito kad je Dara igrala, uzane sukњe, šlicevi sa strane,

puno perli.

U:Mile Lojpur: U to vreme svaka sala imala je svoju publiku. Ko je voleo da sluša rokenrol išao je u Studentsku menzu, u ulici Svetozara Markovića, da sluša Mileta Lojpura, to jest mene. 1957. godine, pojavio se prvi džuboks u hotelu „Moskva”, na Terazijama, u Beogradu. Tamo smo se skupljali popodne da bismo videli i slušali prvi džuboks koji je uglavnom imao ploče Elvisa Prislija, Harija Belafontea, Litl Ričarda. Obavezno smo u džepu imali blok radi skidanja tekstova. Nismo ih zapisivali na engleskom jeziku nego cirilicom, onako fonetski kako se izgovaralo, u stvari kako smo čuli tekst pesme. I ja sam počeo odmah da skidam te prve Prislijeve stvari. 1958. godine sam počeo da pevam sa Sekstetom „M” Mileta Nedeljkovića. Kasnije sam se povezao sa još jednim članom orkestra da sviramo u Studentskoj menzi, takozvanoj „Tri kostura”, u ulici Svetozara Markovića. Sala je mogla da primi oko 500-600 ljudi, a uđe ih po 1200. Kakav je to krkljanac bio! Posle su došli komentari u štampi da ime Mileta Lojpura privlači omladinu dekadentnom muzikom.. Tada se umešala Partija sa sugestijom da se iz oglasa izostavi da peva Mile Lojpur, rokenrol”.

J:Beba Kijanović,: „Bili smo ko mali cvetovi. Lepe devojke sa onim širokim suknjama, ogromnim žiponima koji su lepršali. Bogami, trebalo je biti snažan momak da se igra takav jedan rok jer ta devojka je letela i preko glave, i kroz noge, i na kuk, i sa kuka, svakojake poze. Ja sam tada već imala svog stalnog momka i on me je učio da igram koracima. Tu je bio još jedan moj drugar, upoznala sam ga u jednom društvu, bio je kaskader,

Tu i tamo bilo je tuče oko neke devojke; ako je neka devojka izletela iz tog kruga pa otišla sa momkom iz drugog kraja, to se već nije rado prihvatalo. Bulbuder, Karaburma, kod Cvetka, pa onda Voždovčani, pa iz Marinkove bare, zatim dole iz Sarajevske. Društvo iz Sarajevske bilo je opasnije, mada i ovi naši Dorćolci nisu bili naivni. Dorćol je bio, da ne kažem, cvećka za sebe. O, bože, čak su i devojke nekad učestvovali u tim obračunima da brane svoje momke, tako i ja. Mnogo štikli sam polomila... Tukle smo se naravno, ali pošteno. U to vreme momak je morao da bude dobar borac, bez pomoćnih sredstava, mada su neki nosili lance i noževe.”

U:AVIONI I RADIO ZORANA MODLIJA

J:Vesti čita Zoran Modli:

U: 7:01. 1971. Vesti Studija B. Ministri NATO pakta o predlogu Brežnjeva. Prisilno spuštanje holandskog aviona. Najžešća akcija Fronta narodnog oslobođenja Vijetnama za poslednje tri godine. Danas počinje upis u beogradske škole. Vreme oblačno.

Sa tom trakom položio sam audiciju u Studiju B iz prve i, već iste te zime, negde u februaru 1971. počeo da radim kod njih Studiju B je trebalo ono što u to vreme u Radio Beogradu nije bilo u planu. Trebao im je disk-džokej koji, prema receptima i intonaciji tada vrlo popularnog Radio Luksemburga, prezentuje muziku i sve ono što njoj pripada..

Karijeru pilota završio sam posle jednog udesa na otoku Braču. To je bilo 15. jula 2010. godine kada sam avionom izleteo sa piste, svojom krivicom. Nije uopšte problem priznati tu krivicu, mnogo je važnije videti šta je sve do toga dovelo. Dok je čitava istraga o udesu trajala, ja sam u svojoj glavi vodio nekakvu ličnu istragu, složio sam film događanja koji bi mogao da bude veoma poučan za sve one kojima može nešto slično da se dogodi. Čak ne mora sa avionom, može da se dogodi na bilo koji način, jer mi svi u životu povremeno imamo neke svoje krahove, imamo nekakve svoje udese zbog kojih se pitamo: Bože, šta sam uradio da do toga dođe? Treba da budemo svesni da je sve ono što nam se dogodi u životu isključivo naša lična zasluga.

J: ESEJ O TOALET PAPIRU I KORONA 2021.

U: Lidija Antanasijević, slikarka, London:

J: Verovatno u ovom momentu svi imamo neku lepu rezervu toalet- papira. Zašto je baš toalet papir nama najbitniji u ovoj pandemskoj krizi?. Ako baš i dođe do apokalipse sveta, svako od nas ima neki momenat sigurnosti, kontinuitet ustaljenih navika što priroda nalaže. Kad dođe do smaka sveta, ja imam toalet papir da sačuvam dostojanstvo. Iako je velika pandemija, ovde nema panike, bar mislim da je nema. Mislim da nas panika zgrabi kada nemamo pregled situacije na realnost i stvarnost. Možda strah, ali strah je prirodan i ponekad potreban da nas oživi. Strah je unutrašnji alarm da uključimo u sebi sistem za opstanak i snalaženje, rešavanje problema ili

zadataka pred kojima smo. Mislim da uvek ima rešenja i solucije. Kada se angažujemo da rešimo problem, tada zaboravimo da strahujemo i tada stičemo neko novo iskustvo, a strah postane besmislen u tom momentu. Možda nam planeta sama kaže da stanemo, osetimo, razmislimo i evoluiramo stvarne vrednosti u svetu i u nama samima. Počnimo od toalet papira.